

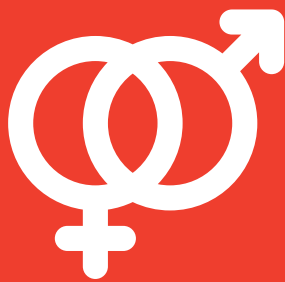
NIERÓWNOŚCI ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ

WIELKIE IDEE

Niniejsza publikacja została wydana przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej. Za jej treść odpowiada Stowarzyszenie "Na Styku". Treść publikacji niekoniecznie odzwierciedla poglądy Unii Europejskiej.

Wielkie idee
**NIERÓWNOŚCI ZE
WZGLĘDU NA PŁEĆ**

CZYM JEST PŁEĆ KULTUROWA?

1. United Nations Office on Drugs and Crime (2018). A New Tool in Support of Sustaining Peace and Development: Practitioner's Toolkit on Women's Access to Justice Programming. Odczytane z: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2018/May/a-new-tool-in-support-of-sustaining-peace-and-development-practitioners-toolkit-on-womens-access-to-justice-programming.html>
2. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (b.d.). Combating discrimination against women. Odczytane z: https://www.ohchr.org/en/issues/discrimination/pages/discrimination_women.aspx

Płeć kulturowa nie jest tym samym, co płeć biologiczna (cechy biologiczne mężczyzn i kobiet), ale jest społecznie tworzoną definicją mężczyzny i kobiety. Płeć biologiczna jest więc czymś, z czym się rodzimy, a płeć kulturowa jest czymś, czego się uczymy (co nabywamy). Role płci kulturowej często są zdeterminowane przez kulturę, w której zarówno mężczyźni, jak i kobiety uczone są stosownych norm i zachowań, odzwierciedlających społeczeństwo i relacje budowane przez tysiące lat. Role te często były i są sankcjonowane przez prawo. W ponad 150¹ krajach istnieje co najmniej jeden przepis prawa, który dyskryminuje kobiety.²

Każdy doświadcza swojej płci kulturowej na dwa sposoby – jako tożsamość płciową (głęboko żywione, wewnętrzne poczucie własnego "ja") oraz jako ekspresję płciową (postrzeganie swojej płci kulturowej w świecie oraz to, jak społeczeństwo, kultura, społeczność i rodzina postrzegają ją, współdziałają z nią i próbują ją kształtować).

Uczniowie potrafią wyjaśnić, czym jest płeć kulturowa, w tym jak stosowne zachowania są wpajane zarówno mężczyznom, jak i kobietom oraz powiedzieć, czym różni się ona od płci biologicznej (biologicznych cech kobiet i mężczyzn). Uczniowie potrafią wyjaśnić, czym jest tożsamość płciowa i ekspresja płciowa.

NORMY DOTYCZĄCE PŁCI

- > 3. Suzanne McGee i Heidi Moore (11.08.2014). Women's rights and their money: a timeline from Cleopatra to Lilly Ledbetter. *The Guardian*. Odczytane z: <https://www.theguardian.com/money/us-money-blog/2014/aug/11/women-rights-money-timeline-history>.
- > 4. Alesina A, Giuliano P, Nunn N. On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough. *Quarterly Journal of Economics*. 2013; 128 (2): 469-530. Dostęp online: https://scholar.harvard.edu/files/nunn/files/alesina_giuliano_nunn_gje_2013.pdf

Normy te różnią się w zależności od wpływów kultury, religii i społeczności. Są one internalizowane we wczesnym okresie życia i wykorzystywane jako standardy i oczekiwania, które mężczyźni i kobiety powinni spełnić. Na ich podstawie powstają **stereotypy płciowe**, wpływające na dostęp kobiet i mężczyzn do pracy i na ich decyzje życiowe. Czynniki zmian w normach dotyczących płci obejmują zmiany gospodarcze, rozprzestrzenianie się technologii komunikacyjnych i prowadzone przez rządy działania, takie jak reformy prawa czy polityki lub rozprzestrzenianie się edukacji. Na przykład Demokratyczna Republika Konga zreformowała swój Kodeks Rodziny w 2016 r, dając zamężnej kobiecie prawo do podjęcia pracy, otworzenia rachunku bankowego i zarejestrowania działalności bez potrzeby posiadania pozwolenia męża. Zmiany społeczne i nowa świadomość często są pierwsze i prowadzą do zmian prawnych. Przykładowo ruch sufrażystek i I Wojna Światowa doprowadziły do uzyskania prawa wyborczego przez kobiety w wielu krajach europejskich, takich jak Polska, Niemcy, Wielka Brytania, Austria, itd. Jednakże postęp w zmienianiu norm płciowych niekoniecznie jest linearnym procesem.

Kobiety miały większą władzę i więcej praw w niektórych społecznościach świata starożytnego, takich jak Egipt, niż w późniejszych czasach.³ Wprowadzenie nowych technologii (takich jak pług) miało zarówno negatywne, jak i pozytywne skutki dla równości.⁴

Uczniowie potrafią wymienić, co wpływa na normy dotyczące płci. Potrafią wyjaśnić, jak stereotypy płciowe są tworzone i wskazać, że mogą one mieć negatywne konsekwencje.

Uczniowie potrafią wyjaśnić, jak normy płciowe potrafią zmienić się z czasem. Potrafią podać czynniki zmian, np. takie zdarzenia jak wojny, zmiany technologiczne i ruchy społeczne.

SPOŁECZEŃSTWA PATRIARCHALNE I MATRIARCHALNE

- > 5. Anjana Narayan (b.d.). Matrilineal society. *Encyclopedia Britannica*. Odczytane z: <https://www.britannica.com/topic/matrilineal-society/Historical-views-of-kinship-and-matrilineal-societies>

Wiele dzisiejszych społeczeństw ma przeszłość o przeważająco **patriarchalnym** charakterze. Oznacza to, że mężczyźni mają władzę i kontrolę nad obejmowaniem kluczowych stanowisk (np. w rządzie czy przedsiębiorstwach), a kobiety napotykają przeszkody w objęciu i utrzymaniu takich stanowisk. Jednakże niektóre społeczeństwa są **matrylinearne** - linia rodowa wywodzi się od matki, a w niektórych przypadkach grunt i pozostały majątek są przekazywane od matek do córek. Tak jest np. wśród ludności Asante w Ghanie oraz pośród Minangkabau na Sumatrze, w Indonezji, a także w niektórych innych społeczeństwach na całym świecie.⁵

Uczniowie potrafią wyjaśnić, czym jest patriarchy oraz podać przykłady tego, jak działa on w społeczeństwie. Uczniowie potrafią podać kilka przykładów matriarchalnych społeczeństw i możliwe korzyści takiego systemu dla kobiet i mężczyzn.

POJĘCIA ZWIĄZANE Z PŁCIĄ KULTUROWĄ

Celem **równości płci** jest to, by wszyscy mieli takie same szanse, status, prawa i równy dostęp do zasobów i usług. Jednakże w celu zagwarantowania tego równego dostępu, rządy mogą być zmuszone do wprowadzenia polityk i strategii mających na celu zmierzenie się z historycznymi i społecznymi nierównościami dotyczącymi kobiet. Takie podejście nazywane jest równouprawnieniem płci (gender equity), co oznacza, że wszyscy są traktowani uczciwie. Równouprawnienie płci powinno prowadzić do równości płci.

Uczniowie rozumieją pojęcie równouprawnienia płci. Potrafią wyjaśnić, dlaczego potrzebne są strategie, które zajęłyby się zagadnieniem historycznej i społecznej dyskryminacji kobiet, aby zapewnić równe szanse wszystkim. Potrafią podać przykłady takich działań.

NIERÓWNOŚCI PŁCI

- > 6. Światowe Forum Gospodarcze (2017). *The Global Gender Gap Report*. Dostęp online: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf
- > 7. Może to dotyczyć wynagrodzenia na tym samym stanowisku lub przeszkód, jakie napotykają kobiety w znalezieniu lepiej płatnych stanowisk na rynku pracy (Gender pay gap: Men still earn more than women at most firms [21.02.2018]. BBC. Odczytane z: <https://www.bbc.co.uk/news/business-43129339>)
- > 8. Światowe Forum Gospodarcze (2017). *The Global Gender Gap Report*. Dostęp online: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

W skali globalnej kobiety historycznie i społecznie znajdują się w niekorzystnej sytuacji. Ma to również odzwierciedlenie w braku gospodarczych możliwości i w nierównych stawkach wynagrodzenia. Światowe Forum Gospodarcze zmierzyło, że w 2016 r. kobiety miały dostęp do 68% zasobów i możliwości dostępnych mężczyznom, związanych z różnymi dziedzinami życia, w tym z edukacją, opieką zdrowotną, możliwościami działania publicznego czy z zasobami ekonomicznymi.⁶ Kobiety wykonują 75% nieodpłatnych prac na świecie. W Wielkiej Brytanii, 74% firm płaci wyższe wynagrodzenia mężczyznom niż kobietom.⁷ Jest to zjawisko znane jako **luka płacowa** (gender pay gap - różnice płacowe pomiędzy płciami) i może odzwierciedlać dyskryminację w obrębie firmy. Różnica w dochodach pomiędzy mężczyznami i kobietami poszerza się, nawet mimo tego, że wyeliminowanie jej mogłoby zwiększyć krajowe bogactwo (PKB)⁸ i mogłoby dodać aż 28 bilionów dolarów lub 26% do rocznego światowego PKB.⁹ W 2018 r. Islandia stała się pierwszym krajem, który zdelegalizował wyższe wypłaty dla mężczyzn niż dla kobiet. Istnieje też **dyskryminacja ze względu na płeć**, która oznacza m.in., że kobiety kończą na niepewnych, niskopłatnych stanowiskach i stanowią zdecydowaną mniejszość wśród osób na wyższych stanowiskach (takich jak np. starsze stanowiska zarządcze lub stanowiska polityczne). Różnice między płciami są wpisane w prawa krajów zarówno Globalnej Północy, jak i Globalnego Południa. W 18 krajach kobiety potrzebują zgody męża by podjąć pracę.¹⁰ Dyskryminacja ze względu na płeć może być spotęgowana przez inne formy dyskryminacji, takie jak rasizm i dyskryminacja klasowa. Jest to zjawisko zwane **interseksjonalnością**. Z tego powodu niektóre rządy przyjęły Strategie Równości, obejmujące wszystkie rodzaje dyskryminacji, tak jak Wielka Brytania w 2010 r.

> 9.
Madgavkar Anu, Kweilin Ellingrud i Mekala Krishnan (2016). *The economic benefits of gender parity*. *Stanford Social Innovation Review*. Odczytane z: <https://www.mckinsey.com/mgi/overview/in-the-news/the-economic-benefits-of-gender-parity>

> 10.
Stéphanie Thomson (10.11.2015). 18 countries where women need their husband's permission to work. Światowe Forum Gospodarcze. Odczytane z: <https://www.weforum.org/agenda/2015/11/18-countries-where-women-need-their-husbands-permission-to-get-a-job/>

> 11.
Jest to dyskryminacja na podstawie kilku osobistych powodów lub cech/ tożsamości, która działa i wchodzi w interakcje ze sobą jednocześnie w taki sposób, że stają się nierozdzielne.

Uczniowie potrafią wyjaśnić, w jakim sensie kobiety znajdują się w niekorzystnej sytuacji oraz potrafią wyjaśnić, czym jest luka płacowa.

Potrafią wyjaśnić dyskryminację ze względu na płeć i jej konsekwencje, np. to, jak prawodawstwo potrafi dyskryminować kobiety oraz ich prawa.

Uczniowie potrafią nazwać inicjatywy ONZ i rządów krajowych, mające na celu osiągnięcie równości płci.

Uczniowie mają świadomość, że dyskryminacja ze względu na płeć wpływa na połowę ludzkości, a jej wpływ jest spotęgowany przez inne formy dyskryminacji, takie jak dyskryminacja ze względu na rasę czy klasę społeczną. Uczniowie potrafią wyjaśnić pojęcie interseksyjności.¹¹

NARUSZENIE PRAW NA TLE PŁCIOWYM

> 12.
Co najmniej 200 milionów żyjących obecnie dziewcząt i kobiet przeszło zabieg FGM. Źródło: Unicef (b.d.). Programme: Female genital mutilation. Odczytane z: <https://www.unicef.org/protection/female-genital-mutilation>

> 13.
WHO (23.02.2018). Adolescent pregnancy. Odczytane z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-pregnancy>

Chociaż zarówno mężczyźni, jak i kobiety mogą stać się ofiarami **przemocy ze względu na płeć** (GBV - Gender Based Violence), przyjmuje się, że większość ofiar GBV stanowią kobiety i dziewczynki. Międzynarodowe organizacje często skupiają się na przemocy wobec tej grupy w wyniku przeważających dowodów, że są one najbardziej narażone na ryzyko i często nie są w stanie uniknąć lub uciec od wykorzystywania. Przemoc ze względu na płeć jest konsekwencją **nierównych relacji władzy pomiędzy płciami** i sięga każdej części globu. Jest to łamanie praw człowieka kobiet i dziewcząt. GBV ma wpływ na zdrowie seksualne i reprodukcyjne płci żeńskiej, ponadto kobiety są nieproporcjonalnie bardziej poszkodowane z powodu **HIV/AIDS**. Część kultur i tradycji negatywnie wpływa na kobiety i dziewczynki, stosując szkodliwe praktyki takie jak np. obrzezanie kobiet (FGM)¹² bądź małżeństwa dzieci. Każdego roku 12 mln dziewczynek bierze ślub przed 18 rokiem życia. Małżeństwo w czasie dojrzewania płciowego zagraża życiu i zdrowiu dziewcząt oraz ogranicza ich przyszłe możliwości. Dziewczynki zmuszone do małżeństwa w młodym wieku często przerywają edukację i zachodzą w ciążę zanim dorosną, co powoduje dodatkowe komplikacje podczas porodu. To właśnie jest główną przyczyną śmierci wśród starszych dziewcząt.¹³ Szacuje się, że każdego roku miliony ludzi padają ofiarą **handlu ludźmi**, głównie w celu wykorzystywania seksualnego, z czego zdecydowana większość to kobiety i dziewczynki.¹⁴ Kobiety, które migrują, są szczególnie narażone na ryzyko.

- > 14.
UNODC (2016). *Global Report on Trafficking in Persons 2016*. Dostęp online: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf

Uczniowie potrafią nazwać różne kwestie dotyczące płci, z którymi kobiety mierzą się w skali globalnej. Potrafią opisać, co jest przyczyną przemocy ze względu na płeć i rozumieją, że kobiety i dziewczynki są najbardziej narażoną na nią grupą. Uczniowie potrafią opisać niektóre szkodliwe praktyki, mające wpływ na kobiety i dziewczynki i powiedzieć, skąd one wynikają.

PRAWA KOBIECI

Już 24 wieki temu pojawiały się głosy, opowiadające się za **prawami dla kobiet**, gdy grecki filozof Platon argumentował w "Republice" za zapewnieniem opieki nad dziećmi, aby kobiety mogły zostać żołnierzami. Wiele kobiet takich jak np. XV-wieczna Christine de Pizan, która zapewniała o równości intelektualnej kobiet i potępiała **mizoginię**, bądź XVIII-wieczne Olympe de Gouge i Mary Wollstonecraft („Wołanie o prawa kobiety”) prowadziło kampanię na rzecz praw kobiet. Niektóre, tak jak Sojourner Truth (XIX w.) prowadziły jednocześnie kampanię na rzecz praw kobiet i przeciw niewolnictwu; co jest rodzajem „kampanii interseksjonalnej”. Grupy feministyczne często biorą udział w polityce i działalności publicznej, by poruszyć kwestię przyczyn źródłowych nierówności ze względu na płeć. Niektóre feministki nazywają system patriarchalny opresyjnym wobec kobiet. Zarówno mężczyźni, jak i kobiety mogą zostać feminist(k)ami i działać na rzecz zmian.

Uczniowie rozumieją, czym jest feminizm, dlaczego ruch powstał oraz w jakim celu prowadzone są kampanie feministyczne.

Uczniowie rozumieją, że wszystkie społeczeństwa są w trakcie procesu dynamicznych zmian kulturowych, wynikających z wewnętrznych procesów, które często są wspierane przez międzynarodowe inicjatywy. Potrafią podać przykłady, takie jak praca lokalnych i krajowych grup działających na rzecz praw kobiet.

MIĘDZYNARODOWE DZIAŁANIA

- > 15.
Sustainable Development Goals, Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls, Odczytane z: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

Organizacja Narodów Zjednoczonych omawia nierówność płci w swoich Celach Zrównoważonego Rozwoju (CZR). CZR 5 ma na celu "Osiągnięcie równości płci i wzmocnienie pozycji wszystkich kobiet i dziewczynek poprzez promowanie praw kobiet, wzmocnianie pozycji ekonomicznej kobiet i zmniejszenie ubóstwa".¹⁵ UN Women jest organizacją ONZ powstałą dla wspierania powyższego celu.¹⁶

Krajowe działania: Rządy współpracują ze sobą w celu zapewnienia kobietom i dziewczynkom równego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej oraz godnej pracy. Są to zagadnienia związane z powszechnymi wyzwaniem w krajach **Globalnego Południa**. W niektórych krajach istnieje Ministerstwo do Spraw Kobiet lub ds. Równości Płci np. w Szwecji, Australii czy Wielkiej Brytanii.

- > 16.
UN Women. About UN Women. Odczytane z: <http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>

Lokalne działania: Zmiana jest często napędzana przez wiele pojedynczych osób oraz lokalnych i międzynarodowych organizacji, takich jak WEDO (Women's Environment and Development Organisation). Wśród nich są pisarki, takie jak Chimamanda Adichie, Ding Ling, Maya Angelou; działaczki, jak np. Malala Yousefzai i Wangari Maathai; polityczki, w tym Ellen Johnson Sirleaf, Benazir Bhutto, Vigdís Finnbogadóttir, Mary Robinson, Michelle Bachelet; prawniczki, jak Shirin Ebadi; filmowczynie, np. Deniza Gamze Ergüven i kobiety ze wszystkich dziedzin życia. Wielu mężczyzn, takich jak John Legend, Justin Trudeau i Trevor Noah, uważa się za feministów i popiera równość kobiet.

Uczniowie potrafią wymienić inicjatywy ONZ i rządów krajowych, mające na celu osiągnięcie równości płci.

Potrafią wyjaśnić cele SDG5 oraz kwestie, z jakimi kobiety i dziewczynki się mierzą z powodu istnienia nierównego społeczeństwa.

Uczniowie potrafią podać przykłady kobiet i mężczyzn (na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym), którzy walczą na rzecz praw kobiet (w przeszłości i obecnie) np. Laureatów Pokojowej Nagrody Nobla.

KORZYŚCI DLA ROZWOJU PŁYNĄCE Z RÓWNOŚCI PŁCI

- > 17.
Sri Mulyani Indrawati (10.09.2015). Discriminating Against Women Keeps Countries Poorer. The World Bank Data. Odczytane z: <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2015/09/10/discriminating-against-women-keeps-countries-poorer>

Równość płci może ograniczyć ubóstwo, zmniejszyć śmiertelność wśród dzieci oraz wspomóc rozwój. Kraje takie jak Bangladesz wspierają udział kobiet w rynku pracy. Jeśli uda im się pozostać na tej ścieżce, liczba pracujących kobiet w ich krajach wzrośnie z 34 do 82 procent w kolejnej dekadzie, dodając 1,8 punktu procentowego do ich PKB.¹⁷ Zostało wykazane, że kształcenie dziewczynek poprawia współczynnik przeżywalności oraz zdrowia dzieci i kobiet, opóźnia małżeństwa w młodym wieku i wczesne ciążę, wzmacnia pozycję kobiet w domu i w miejscu pracy, a nawet pomaga w rozwiązaniu problemu zmiany klimatu. W skali globalnej, kobiety polityczki są bardziej skłonne od mężczyzn do popierania równości, mniej podatne na korupcję oraz bardziej skłonne do współpracy w rozwiązywaniu problemów.¹⁸

Uczniowie rozumieją, że równość płci przynosi więcej korzyści niż tylko dla kobiet i dziewczynek – korzyści dotyczą szerszej społeczności i mają pozytywny wpływ na rozwój międzynarodowy. Potrafią zidentyfikować uprzedzenia płciowe w zadanym tekście.

- > 18.
Shannon Hodge (30.08.2017). Six ways in which educating girls benefits their wider community. Odczytane z: <https://thecircle.ngo/six-positive-impacts-educating-girls/>